

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА  
ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ СДПУ(О)

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА  
МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СДПУ(О)

**УКРАЇНСЬКА  
СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ  
І НАЦІОНАЛЬНА  
ДЕРЖАВНІСТЬ**

**МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ  
КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНОЇ  
100-РІЧЧЮ УКРАЇНСЬКОЇ  
СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЇ**

15 грудня 2000 р.  
м. Івано-Франківськ – с. Криворівня

Івано-Франківськ

*Плай*

2001

ББК 63.3 (4 Укр) 63я4

У-45

**Українська соціал-демократія і національна державність.** Матеріали регіональної наукової конференції, присвяченої 100-річчю української соціал-демократії.

– Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 148 с.

Відповідальні редактори: **В.С.Великочий,**  
**О.С.Жерноклєєв**

ISBN 966-640-019-7

© Івано-Франківська  
обласна організація СДПУ(О)

© Видавництво "Плай"  
Прикарпатського університету

ім. Василя Стефаника, 2001

76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,

Тел.: (380-3422) 59-60-51; E-mail: inst@pu.if.ua

## **УЧАСНИКАМ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ "УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ"**

### **Шановні учасники конференції!**

З усією щирістю вітаю достойне зібрання, приурочене 100-літньому ювілею української соціал-демократії.

Сподіваюся, що наукова конференція, присвячена провідному напрямку світової політичної думки – соціал-демократичному руху, зокрема, його галицько-української гілки, яка з 1899 року організаційно оформилась в Українську соціал-демократичну партію Галичини і Буковини (УСДП) і залишила помітний слід в історії західно-українських земель, зробить гідний внесок у розвиток політичної думки, допоможе вашим країнам глибше зрозуміти причину виникнення, ідейну спрямованість та практичне застосування соціал-демократичного вибору – історичного шансу для України.

Десятиріччя української державності і десятиріччя новітньої української соціал-демократії, в якій чільне місце займає

що сьогодні ми, українські соціал-демократи, є гідними нащадками і послідовниками патріотів ЗУНРу і маємо велику честь бути творцями історії нашої держави – України.

**Ігор РАЙКІВСЬКИЙ,**

кандидат історичних наук,  
доцент Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника

### УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНИЙ РУХ У ГАЛИЧИНІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Помітне місце у загальноєвропейському політичному процесі кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. займав соціал-демократичний рух, який переломлювався на західноукраїнське суспільно-політичне життя через діяльність Української соціал-демократичної партії (УСДП). Вона виникла в 1899 р. на початку оформлення партійної структури українського політичного руху в Галичині і протягом сорока років своєї діяльності, до встановлення в краї комуністичного партійно-тоталітарного режиму, активно відстоювала національні та соціальні права українських робітничих мас.

У міжвоєнний період українська соціал-демократія була політичною силою, котра мала помітний вплив на суспільно-політичні процеси на Західній Україні. Вона виступала за утвердження незалежної соборної Української соціалістичної держави, намагалася поєднати національну ідею з марксизмом, соціалістичними гаслами. Соціальною базою УСДП було насамперед національно свідоме українське робітництво. Загалом діяльність партії українських соціал-демократів у 1918-1939 роках можна умовно поділити на *три етапи*.

На *першому етапі* УСДП взяла активну участь в Українській революції 1917-1920 рр. Партія офіційно вітала створення і діяльність у Наддніпрянській Україні Центральної Ради, яка під час революційних подій 1917 р. в Росії представляла політичні інтереси українців і в січні 1918 р. проголосила незалежну Українську Народну Республіку (УНР). Українські соціал-демократи були учасниками Листопадової 1918 р. національно-демократичної революції, внаслідок якої на уламках Австро-Угорщини виникла Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР). Причому УСДП послідовно виступала прибічницею негайного возз'єднання всіх українських

земель – пiдавстрiйської України з Наддiнпрянською – в незалежній державі [1].

У процесі формування органів влади новоствореної держави партія виявила поступливість і вміння йти на компроміс. Зокрема, соціал-демократ А. Чернецький став державним секретарем праці і суспільної опіки в першому уряді ЗУНР – Державному секретаріаті, а один із лiдерiв УСДП посол австрiйського парламенту С. Вітик очолив Дрогобицьку повітову Раду. Останній був головою Трудового Конгресу в Києві, на якому ратифіковано злуку ЗУНР і УНР від 22 січня 1919 р.

У зв'язку з проголошенням злуки обох частин держави і соціалістичною орієнтацією Директорії, яка в грудні 1918 р. прийшла до влади у Києві, УСДП стала в опозицію до Української Національної Ради (УНРади) і Державного секретаріату ЗОУНР, виступала за створення єдиного соціалістичного уряду в Україні [2]. Крайова конференція УСДП 28-29 березня 1919 р. у Станіславі вимагала проведення соціалістичних реформ. На міжнародній арені УСДП підкреслювала безперспективність орієнтації на “буржуазну” Антанту, передбачала підписання мирної угоди між

УНР і радянською Росією [3]. Щоправда, ставлення УСДП до політики більшовиків на Україні було в цілому негативним. “Україна веде і буде вести війну... з московським большевизмом, – писав “Дрогобицький листок”, – бо він є ворогом... самостійної Української держави” [4]. Газета УСДП “Наша мета” стверджувала, що більшовизм послаблював “соціал-демократію, яка стремить до реформи дорогою демократизму, опертого на волі широких мас” [5].

УСДП була єдиною парламентською партією в ЗОУНР, яка знаходилася в опозиції до Державного секретаріату. Соціал-демократична фракція в УНРаді налічувала півтора десятка чоловік серед 150 депутатів. Найбільш активними парламентськими діячами УСДП були голова партії (з 1914 р.) В. Темницький, О. Безпалко, С. Вітик та О. Устиянович. Щоб здійснювати політичний тиск на уряд, соціал-демократи ініціювали створення легальної опозиційної організації – Селянсько-робітничого союзу (СРС). Головою СРС був мало-відомий до того в політичному житті Д. Дем'янчук, а його заступником – робітник-залізничник соціал-демократ Є. Оліярник. Д. Дем'янчук писав у спогадах, що члени УСДП “були

співтворцями СРС, особливо станіславські залізничники...” [6].

Конференція повітових представників СРС, яка відбулася 16 лютого 1919 р. у Станіславі, прийняла програму й статут Союзу. СРС було створено як національну політичну організацію українських селян і робітників. Навколо нього гуртувалися ліві елементи: як помірковані, так і ультрареволюційні, включаючи комуністів. Національно-соціалістична платформа СРС обстоювала встановлення Української соціалістичної держави. Все ж організація не виробила чіткої стратегії і тактики. Поступово в діяльності СРС зростала роль соціального фактора. Газета СРС “Республіканець”, перше число якої вийшло друком 1 січня 1919 р., з кожним номером все різкіше виступала проти політики уряду ЗОУНР [7].

Партія українських соціал-демократів фактично визначала політику СРС, але не мала виключного впливу на Союз і критично ставилася до ліворадикалізму. Визнавши, що друкований орган СРС “є заступником селянських і робітничих мас”, газета УСДП “Вперед” водночас висловлювала обурення: “Чому уділ робітника і селянина в формуванню держави має бути революційним

актом, ...клич клясовости... – сліпим” [8]. Поміркована лінія соціал-демократів перемогла на Селянсько-робітничому з’їзді 30-31 березня 1919 р. в Станіславі. УСДП проголошувала потребу консолідації національно-державницьких сил для боротьби з польською агресією і засудила революційний виступ проти уряду ЗОУНР у Дрогобичі в квітні 1919 р. На останньому засіданні IV сесії УНРади 15 квітня 1919 р. О. Безпалко прямо заявив: “Ми, соціал-демократи, йдемо разом зі всіма партіями” [9].

Після окупації ЗОУНР Польщею влітку 1919 р. УСДП підтримувала політику соціалістичного уряду Директорії УНР, створеного в квітні. До його складу в 1919-1920 рр. входили галицькі соціал-демократи В. Темницький, О. Безпалко, В. Старосольський і С. Вітик. Останній став на чолі Міністерства в справах ЗОУНР (Міністерства галицьких справ) при уряді УНР, яке діяло в липні-жовтні 1919 р. У тимчасовій столиці УНР Кам’янці-Подільському, де перебували урядові чинники УНР і ЗОУНР, партія ставила вимогу об’єднання обох українських урядів та армій. На сторінках преси (газети “Боротьба”, “Галицький голос”) УСДП вступила з політичним

проводом ЗОУНР у вкрай гостру міжпартійну боротьбу, котра за умов погіршення зовнішньополітичної ситуації перейшла межі об'єктивності й етики. Політичне протиборство було настільки різким, що навіть стало предметом обговорення на засіданні уряду УНР. Командуючий УГА М. Тарнавський у жовтні 1919 р. надіслав голові Директорії С. Петлюрі телеграму, в якій домагався “вислідити редактора часопису “Боротьба” та авторів статей, звернених проти галицького правительства і... командування”, “поставити їх під воєнний суд”. Проте уряд УНР 20 жовтня 1919 р. одностайно підтримав видавництво газети, хоч, правда, й засудив надто різку форму критики Є. Петрушевича. С. Петлюра, зокрема, вважав питання “Боротьби” внутрішньою справою “самих галичан”, а тому було б “наївно з нашого боку примушувати галицьку опозицію в цей момент “мовчати” [10].

Після розриву між урядами УНР і ЗУНР в листопаді 1919 р. УСДП відмежувалася від галицьких правлячих кіл, розглядала як безперспективну діяльність у Відні уряду Є. Петрушевича. Партія підтримала курс С. Петлюри на польсько-ук-

раїнське зближення. Програмна стаття у соціал-демократичній газеті “Вперед” під назвою “Славні угоди, славні друзі” обумовила підписання мирного союзу між УНР і Польщею з дотриманням права націй на самовизначення. Передбачалося, що доля “спірних територій” – Галичини, Холмщини, Підляшшя і Західної Волині – буде вирішуватися на референдумі місцевого населення [11]. Однак галицька соціал-демократія різко засудила Варшавську угоду між С. Петлюрою і Й. Пілсудським, за якою західноукраїнські землі відходили до складу Польщі.

УСДП першою з галицьких партій пішла на зближення з ідейно близькою в Наддніпрянській Україні – Українською соціал-демократичною робітничою партією (УСДРП). 10-12 січня 1919 р. відбувся VI конгрес УСДРП у Києві, який прийняв резолюцію про об'єднання двох “гілок” української соціал-демократії. Виходячи з факту злуки “Українських республік та усунення між ними державних кордонів, які ставили між обома українськими соціал-демократіями великі перепони до спільної роботи”, відзначалося у резолюції, конгрес “вважає необхідним негайне об'єднання” УСДРП з УСДП колишньої Австро-Угорщини “у

формі повного злиття”, котру Центральний Комітет (ЦК) мав “представити на затвердження найближчого партійного конгресу” [12]. Однак цей процес не був завершений через несприятливі зовнішні обставини.

УСДП ще з кінця жовтня 1918 р. порвала будь-які стосунки з польськими соціалістами, які стали на бік політики анексії східногалицьких територій Польською державою. У газеті “Червоний прапор” УСДП дорікала лідерам Польської партії соціалістичної (ППС) за те, що “йдуть проти нас, називають кожний наш виступ в обороні прав українського народу націоналізмом, шовінізмом” [13]. Польсько-українська війна з усім трагізмом продемонструвала ілюзорність тези про інтернаціональну солідарність робітництва в боротьбі за соціалістичні ідеали.

Вплив УСДП на маси активізувало загальне полівіння суспільно-політичних настроїв у ЗОУНР. Найбільш сильні позиції партія мала у Станіславі і Дрогобицько-Бориславському нафтовому районі. Націонал-демократ Л. Цегельський, член уряду ЗОУНР, змушений був визнати, що соціал-демократи “тримали нафтовий район у своїй силі”, тут “все було по-їхньому” [14].

Разом з тим, частина УСДП, яка ще з кінця листопада 1918 р. опинилася під польською владою, виступала захисником усіх галицьких українців. Центральний провід УСДП, залишившись у Львові, організував при підтримці наддніпрянської УСДРП видавництво преси (газети “Вперед”, “Наша мета” та ін.). Заслугою соціал-демократів було “сильне підкреслювання українства у Львові у тих важких воєнних часах” [15]. Газета УНТП “Громадська думка” змушена була визнати, що “Вперед” до початку 1920-х рр. “становив властиво орган загальнонаціональний в Галичині” [16].

Військово-поліційний терор польської влади після повалення ЗОУНР фактично припинив організаційну роботу УСДП, яка почала відновлюватися лише з початку 1920 р. За свідченням органів державної поліції, перший мітинг УСДП, присвячений проблемі української освіти, був скликаний 14 березня 1920 р. у Львові (близько півтисячі учасників). 10 січня 1920 р. у Львові відбулася перша професійна конференція УСДП. Вона закликала до утворення самостійних профспілкових організацій з метою захисту економічних інтересів ро-

бітників-українців [17]. Рубіжною подією в діяльності партії стала конференція 27-28 березня 1920 р., на якій УСДП, зневірившись у концепціях С. Петлюри та Є. Петрушевича, вперше запропонувала створити “єдиний український соціалістичний фронт” в рамках “одноцільного революційно-соціалістичного фронту” [18]. Згідно з рішенням цієї конференції, соціал-демократи А. Чернецький, П. Буняк, Л. Ганкевич і С. Пашкевич 30 березня 1920 р. подали заяву про вихід з УНРади ЗУНР, а з іншого боку – 4 квітня В. Старосольський вийшов з уряду УНР [19]. Липнева конференція УСДП 1920 р. чітко продемонструвала відсутність політичної стратегії керівництва, посилення на низовому рівні ліворадикальних ідей. Партія першою пішла на відкритий розрив з іншими національними політичними організаціями, вона не змогла до кінця виявити державницький підхід у розв’язанні національного і соціального питання.

В період розбудови ЗОУНР українська соціал-демократія послідовно обстоювала соборність і незалежність української нації, але водночас мала на меті через реформування, а не революційну ліквідацію капіталізму, побудувати державу з соціа-

лістичним ладом на парламентській основі, що відповідало принципам західноєвропейської соціал-демократії. В цілому партія відіграла позитивну роль у процесі національно-державного будівництва, бо спрямовувала невдоволення робітничих мас соціальною політикою УНРади в русло мирної парламентської боротьби. Це відбувалося на противагу революційним подіям у сусідніх країнах, зокрема, в Росії, Угорщині, Словаччині, де навесні 1919 р. була проголошена радянська влада.

*Другий етап* у діяльності УСДП міжвоєнного періоду почався з усталенням на Західній Україні після закінчення радянсько-польської війни 1920 р. польського окупаційного режиму. УСДП стала на платформу неґації щодо польської влади, вона бойкотувала перепис населення 1921 р. і парламентські вибори 1922 р. в Східній Галичині. У протиборстві двох концепцій визвольної боротьби – національного і пролетарського “фронтів” – партія українських соціал-демократів не мала чіткої політичної платформи і, за влучним висловом М. Лозинського, перебувала “між Антантою і більшовизмом” [20].

Українські соціал-демократи під владою Другої Речі Посполитої взяли за відродження політичної, професійкової і культурно-освітньої діяльності. УСДП передбачала вузькокласовий підхід до будівництва української національної держави. Секретар УСДП І. Квасниця в 1921 р. стверджував, що “національну державу бажає український пролетаріат збудувати власними силами... Наш союзник – це міжнародний соціалістичний пролетаріат” [21]. Така політика партії зазнала критики як національно-державницького, так і комуністичного табору Західної України. Просвітницьку діяльність УСДП надто ідеологізувала, хоча й будувала її на виразно національній платформі, співпрацювала з “Просвітою”. Водночас культурно-освітня конференція УСДП 5-6 червня 1921 р. у Львові спонукала до відновлення робітничих товариств “Воля” і “Українська бібліотека ім. І. Франка”. Загалом УСДП до кінця 1921 р. відновила ідейно-організаційний вплив на маси, нараховувала понад 3 тис. членів і до 20 тис. чол. в організаціях, що підтримували соціал-демократів [22].

У нових умовах, з посиленням польського режиму в Галичині, УСДП пішла

шляхом пошуку нової політичної орієнтації. Формальне існування української державності – УСРР, і особливо політика українізації, що стала привабливим контрастом до нищення українства у Польщі, поширювали серед населення радянофільські настрої. Симпатии радянської України почали масово вступати до УСДП і, як справедливо зауважив радикал М. Стахів, “здобули в ній більшість” [23].

Під тиском знизу УСДП стала на пробільшовицькі позиції, орієнтуючись на радянську Україну, в якій бачила основу для здійснення своєї мети – будівництва незалежної соборної Української соціалістичної держави. Орієнтація УСДП на УСРР, спричинена національною політикою ВКП(б) і КП(б)У, поступово переросла в підтримку радянської влади. Витоки пробільшовицької орієнтації УСДП А. Чернецький слушно вбачав у тому, що соціал-демократи, які “вивчали соціалізм зі західноєвропейських джерел”, “не знали психіки московських большевиків” [24].

Переломним моментом політичної еволюції УСДП стала нарада 14-15 січня 1922 р. у Львові, на якій партія вперше офіційно поставила вимогу возз'єднання всіх

західноукраїнських земель з УСРР і утворення “об’єднаної суверенної робітничо-селянської України”. Водночас делегати одноголосно заявляли, що сучасна радянська Україна не була “повним завершенням наших змагань і кличів” [25]. Розмежування в Головній управі УСДП на ґрунті ставлення до політики більшовиків призвело у другій половині травня 1922 р. до розколу. Ліве крило управи (А. Чернецький, М. Парфанович та І. Кушнір) усунуло з керівництва більш поміркованих діячів “правиці” – голову партії Л. Ганкевича, П. Буняка й І. Квасницю [26]. Відомі й заслужені в минулому керівники УСДП В. Темницький, В. Старосольський, О. Безпалко, С. Вітик та ін. з різних причин на початку 1920-х років практично опинилися поза партійною організацією. УСДП як партія європейського соціал-демократичного напрямку вступила у стадію глибокої ідейної та організаційної кризи.

Орієнтацією УСДП на соборність навколо радянської України зуміла скористатися нелегальна Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ, з 1923 р. – Компартія Західної України (КПЗУ)). КПСГ, на відміну від УСДП, відстоювала пріоритет

інтернаціонального і соціально-класового та здійснення всесвітньої пролетарської революції, але платформи обох партій збігались у національному питанні (возз’єднання західноукраїнських земель з радянською Україною). Комуністи-“васильківці”, втілюючи в життя проголошену Комінтерном тактику єдиного робітничого фронту, з 1921 р. почали проникати в соціал-демократичні організації й оволодівати керівними структурами [27]. Влітку 1922 р. КПСГ розгорнула акцію щодо відкритого опанування УСДП, котра завершилася переходом останньої в комуністичний табір, на позиції націонал-комунізму. VI з’їзд УСДП 18 березня 1923 р. у Львові прийняв резолюцію, в якій говорилося, що “визволення пролетаріату як із соціальної, так і національної неволі є немислимим в рамках капіталістичного устрою і ...об’єднання всіх українських земель в одну соціалістичну радянську республіку в союзі з існуючими вже соціалістичними радянськими республіками може наступити тільки після перемоги пролетаріату над буржуазією” (за голосувало 50 делегатів, проти – 2) [28].

Перебуваючи на ліворадикальних позиціях, УСДП досягла кульмінаційного рівня у поширенні впливу на маси. У березні 1923 р. вона нараховувала в своїх рядах 4,2 тис. членів, кількість партійних організацій – гуртків, робітничих і селянських рад УСДП – продовжувала збільшуватися. Цьому сприяла глибока криза українського суспільно-політичного руху після березневої 1923 р. ухвали Ради послів країн Антанти, яка визнала анексію Східної Галичини Польщею. 17 листопада 1923 р. в Луцьку була створена обласна організація УСДП Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя, партія поширювала свою діяльність на всі українські землі, які увійшли до Польщі. П'ять депутатів польського парламенту (Я. Войтюк, А. Пащук, Х. Приступа, Й. Скрипа, В. Мохнюк) визнали програму партії і в лютому 1924 р. заснували окремий клуб УСДП в сеймі. Польська влада заборонила прокомуністичну УСДП 30 січня 1924 р., під виглядом її ліквідації завдала удару по українству взагалі [29].

Отже, поразка національно-визвольних змагань, посилення польського окупаційного режиму, а з іншого боку – наявність української державності (хоча й

ілюзорної) в особі УСРР, українізація спричинили політичну еволюцію УСДП, яка під тиском КПСГ відійшла до комуністичного табору (1923-1924 рр.). Це послабило єдність національно-демократичних сил, які боролися проти польської анексії Західної України.

На *третьому етапі* УСДП відновила діяльність у лівоцентристському спектрі національно-державницького табору Західної України. Ліквідація УСДП польською владою в 1924 р. негативно вплинула на розвиток робітничого руху, призвела до посилення полонізації українського робітництва. Постала проблема відбудови УСДП на старих позиціях. Платформу УСДП в загальних рисах з'ясував І. Квасниця: “Головним завданням нашої партії є боротьба за незалежність українського робітничого руху... на основах західноєвропейського соціалізму. Стоїмо на становищі самостійної Української Соціалістичної Республіки, а засоби, що ведуть до здійснення того ідеалу, бачимо в освідомленні мас і пропаганді” [30].

Перша спроба відновлення УСДП була здійснена лише в січні 1925 р., коли у Львові з'явився комітет для організації Української

соціалістичної партії (УСП), до якого увійшли І.Кушнір, О.Панас, А.Віхар, Й.Макарук і Й.Прокопишин. Незважаючи на вихід 1 лютого 1925 р. партійного органу газети “Робітник”, що знайшла певний відгук у суспільно-політичному житті краю, УСП не спромоглася активізувати організаційну діяльність [31].

Заходи керівництва щодо відбудови партії українських соціал-демократів було продовжено шляхом просвітницької роботи в робітничому середовищі – заснування культурно-освітнього товариства “Робітнича громада” і газети “Вперед!”. Найбільшу акцію товариство організувало 21 червня 1926 р. у Дрогобичі – святкування ювілею І.Франка. Конференція “Робітничої громади” 5 березня 1927 р. у Львові стверджувала, що вже протягом першого року виникло 10 гуртків товариства, куди вступило 570 членів [32]. 1 червня 1926 р. під редакцією В.Кубіцького вийшов у Львові перший номер щомісячної газети “Вперед!” – органу “українського соціалістичного пролетаріату”. Газета обстоювала утвердження соціалістичного ідеалу, класовий підхід до будівництва Української держави і орієнтацію на УСРР, котру вважала за основу для “будування української державності”.

Співробітництво політичних діячів, що гуртувалися навколо газети “Вперед!”, з національно-демократичними, соціалістичними і комуністичними партіями не виходило за рамки окремих питань. Лише з 5 грудня 1927 р. Українська соціалістична група “Вперед” виступила як політична організація, разом з Українською соціалістичною радикальною партією (УСРП) взяла участь у виборах до парламенту 1928 р. [33].

Відбудову УСДП остаточно завершив з’їзд 8-9 грудня 1928 р. у Львові – Український соціалістичний конгрес. Протокол засідання і резолюції з’їзду свідчать, що УСДП критично ставилася до комуністичного руху, суспільно-політичного устрою в УСРР, але водночас зберігала радянно-фільські ілюзії. УСДП, “не погоджуючися з централістичними зусиллями і диктатом Москви”, все ж підкреслила, що “український пролетаріат мусить стояти в обороні радянської України, вважаючи, що її упадок погрожує поворотом до влади чорної реакції...”. Партія допускала співпрацю на ґрунті спільних загальнонаціональних завдань в українському політичному таборі. Вона виступала за взаємини з іншими соціалістичними партіями і закликала до

об'єднання міжнародного пролетаріату – II і III Інтернаціоналу [34].

До керівництва нової УСДП увійшли, переважно, провідники партії до 1923 р., відомі адвокати (голова – Л. Ганкевич (1928-1937 рр.), В. Старосольський (жовтень 1937 р. – 1939 р.)). Будучи відданими ідеям західноєвропейської соціал-демократії, лідери УСДП обстоювали демократизм поглядів, займали виразно національну позицію. Як адвокати вони захищали на суді діячів націоналістичного підпілля, хоч і залишалися їхніми ідейними противниками [35].

Ідейно-організаційна відбудова УСДП була завершена в період загострення українсько-польських взаємин у краї та активізації антиукраїнського наступу партійно-тоталітарної системи на Наддніпрянщині наприкінці 1920-х років. Суспільно-політичне життя в Західній Україні у 1930-ті рр. характеризувалось двома суперечливими тенденціями, що проявилися, з одного боку, в процесі розмежування сил, а з іншого – в періодичних спробах їх консолідації. “Пацифікація”, парламентські вибори 1930 р. створили ґрунт для порозуміння основних українських

партій – Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), УСРП і УСДП, яке, однак, мало цільовий і тимчасовий характер. Відцентрові тенденції на початку 1930-х років призвели до зростання контрверзи серед різних груп українського політичного табору.

Регіоном найбільшого впливу відновленої УСДП на маси залишався нафтовий басейн. Заходи УСДП з метою згуртування робітників-українців в автономних українських профспілках завершилися поразкою. Нарада ЦК УСДП з Центральною Комісією Класових професійних спілок (КПС) у Польщі від 29 квітня 1929 р. визначила умови вступу робітників української національності до КПС. Однак засідання Українського професійного конгресу 1 листопада 1929 р. були зірвані прокомуністичними елементами і поліцією [36]. Просвітницька робота УСДП поєднувала розвиток національної самосвідомості робітництва з пропагандою соціалістичних ідей. Гуртки культурно-освітнього товариства УСДП “Робітнича громада” діяли у Львові, Перемишлі, Дрогобичі, Бориславі, Східниці, Стрию, Болехові, Долині, Калуші, Станіславі, Тернополі та ін. [37].

Ідеологічний догматизм, промарксистське доктринерство загострили взаємини УСДП з іншими українськими партіями. УСДП різко виступала проти правої та ліворадикальної частини політичного спектру, виявила тенденцію до взаємодії з ППС, особливо в профспілковому русі. Представники УСДП і ППС на найвищому рівні вперше зібралися на конференції 29 січня 1933 р. у Львові. Конференція ухвалила рішення про взаємодію обох партій у боротьбі проти націоналізму, фашизму і комунізму, водночас зафіксувала розбіжності між ними в національному питанні [38].

Сталінський погром українства в УСРР викликав згуртування сил у національно-державницькому таборі Західної України та діаспори. Кінець політики українізації на початку 1930-х років остаточно розвіяв радянськості ілюзії УСДП. VII партійний конгрес УСДП 4 березня 1934 р. у Львові підтримав лінію на зближення УСДП з українськими соціалістичними партіями та консолідацію національно-демократичних сил. Ухвала конгресу про вступ УСДП до Робітничого Соціалістичного Інтернаціоналу вказала на підтримку міжнародного соціалістичного руху [39]. Однак угодовська

акція нового керівництва УНДО в 1935 р. перекреслила проведення Всеукраїнського Національного Конгресу (ВНК).

Справа ВНК наприкінці першої половини 1930-х років охопила спектр крайових і емігрантських соціалістичних партій. З'їзд УСРП, УСДП, УСДРП та УПСР 29-30 грудня 1934 р. вперше у міжвоєнний період висловив ідею Українського соціалістичного блоку, котра, однак, не мала якогось організаційного оформлення.

Політика "нормалізації" польсько-українських відносин викликала гостре заперечення українських партій від Організації Українських Націоналістів (ОУН) до КПЗУ, а також опозиції в самому УНДО. УСДП засудила польсько-українську угоду 1935 р., вважаючи, що вона не виражала інтересів "цілого українського народу, а тільки цих двох буржуазно-клерикальних партій: УНДО й УНО еп. Хомишина" [40]. Разом з тим, УСДП виразно відмежувалася від КПЗУ, комуністичного табору. УСДП розгорнула боротьбу проти посилення загрози фашизму і комунізму на міжнародній арені. Партія бойкотувала вибори до парламенту 1935 і 1938 рр., послідовно виступала проти

національної і соціальної політики польського уряду. У другій половині 1930-х років внаслідок поглиблення протиборства в українському політичному таборі УСДП встановила більш тісні зв'язки з ППС. Вимогу польських соціалістів щодо запровадження національно-територіальної автономії на етнографічних українських землях у Польщі УСДП висувала, як правило, на спільному з ППС святкуванні 1 травня в 1936-1938 рр. [41].

VIII конгрес УСДП 17 березня 1937 р. у Львові бачив розв'язання соціальних суперечностей шляхом розвитку українського соціалістичного руху. Політична резолюція конгресу закликала "до боротьби з диктатурою, фашизмом і реакцією", звернула особливу увагу на виступ "проти московської націоналістичної диктатури" та "нищення всіх проявів українського національного життя в УСРР" [42].

Під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема змін у міжнародному становищі (активізація нацистської Німеччини, поява Карпатської України та ін.), напередодні Другої світової війни УСДП знову бере участь у спробі консо-

лідації національно-державницьких сил Західної України.

Суспільно-політичні процеси в 1930-х роках значно зменшили вплив УСДП на маси. У той час набув поширення, особливо серед молоді, інтегральний український націоналізм, що знайшов відображення в ідеології ОУН, зміцнювалися позиції клерикальних партій. Наростання авторитаризму в різних формах, характерне для всієї Європи, підривало національно-демократичні сили, суперечило здійсненню політичного ідеалу УСДП – побудови демократичним шляхом соціалістичної, самостійної і соборної України. Все більш посилювався занепад профспілкової і культурно-освітньої діяльності УСДП. Місцеві осередки партії практично діяли лише у Львівському і Станіславському воєводствах. Щоправда, на певну активізацію УСДП вплинули державотворчі процеси на Закарпатті. Діяльність УСДП зупинила у вересні 1939 р. світова війна. Багато українських соціал-демократів (П. Буняк, В. Старосольський, І. Квасниця, І. Кушнір та ін.) були заарештовані більшовиками і зникли в сталінських

таборах, на засланні, частина діячів УСДП емігрувала за кордон [43].

Загалом УСДП як партія українського робітництва, незважаючи на організаційну слабкість (за браком національно свідомого робітництва), марксистський догматизм і мінливість ідейно-політичних концепцій, відіграла помітну роль у відродженні державності в роки Української революції 1917-1920 рр., сприяла піднесенню національної свідомості робітничих мас та їх організації на політичну боротьбу проти польського окупаційного режиму на Західній Україні.

1. Жерноклеев О. Українська соціал-демократія в Галичині. Нарис історії (1899-1918). – К., 2000. – С.132.

2. Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917-1920 років // Галичина (Івано-Франківськ). – 1998. – № 1. – С.44.

3. Звіт з Партійної Конференції Української Соціал-Демократичної Партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28 і 29 марта 1919 р. в Станіславові. – Дрогобич, 1919. – С.7- 8.

4. Франція і Україна // Дрогобицький листок. – 1919. – 4 березня. – С.1.

5. З України // Наша мета. – 1919. – 25 лютого. – С.1.

6. Дем'янчук Д. Така була дійсність в 1918-1919 роках в Галичині. – Івано-Франківськ, 1965. – С.290. (Спогади в рукописному вигляді зберігаються у відділі фондів обласного краєзнавчого музею).

7. Райківський І. Я. Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип.І. – Івано-Франківськ, 1998. – С.118.

8. Селянсько-робітничий союз // Вперед. – 1919. – 15 лютого. – С.2.

9. //Републіка. – 1919. – 17 квітня. – С.3.

10. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921. – Прага, 1942. – Т.ІІ. – С.113, 114.

11. Clara pacta, clari amici // Вперед. – 1919. – 30 жовтня. – С.1.

12. VI конгрес УСДРП // Робітнича газета. – 1919. – 16 січня. – С.2.

13. Наші завдання під сучасну хвилю // Червоний прапор. – 1919. – 1 травня. – С.3.

14. Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. – Нью-Йорк; Філадельфія, 1960. – С.184.

15. Чернецький А. Спомини з мого життя. – Лондон, 1964. – С.49.

16. УСДП на розпутті // Громадська думка. – 1920. – 12 липня. – С.1.

17. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові), ф.146, оп.8, спр.3806, арк.60, 61; Професіональний вістник. – 1920. – 1 лютого, 15 лютого.

18. Краєва конференція у Львові // Вперед. – 1920. – 30 березня. – С.1.

19. ЦДІАУ у Львові, ф.581, оп.1, спр.113, арк.16; Słowo polskie. – 1920. – 26 kwietnia.
20. Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. – Відень, 1922. – С.95.
21. Вперед. – 1921. – 20 травня, 21 травня.
22. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф.6, оп.1, спр.5, арк.260.
23. Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях. – Львів, 1934. – С.121.
24. Чернецький А. Назв. праця. – С.63.
25. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф.256, оп.1, спр.38, арк.1; Вперед. – 1922. – 19 січня. – С.1.
26. ДАЛО, ф.256, оп.1, спр.40, арк.68-69.
27. ЦДІАУ у Львові, ф.205, оп.1, спр.427, арк.11.
28. Див.: Райківський І. Я. VI з'їзд – рубіжна подія в діяльності УСДП // Політологічний вісник. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції “Політична думка в Україні: минуле і сучасність”. – К., 1993. – Ч.2. – С.170, 172.
29. Райківський І. Я. Ліворадикальна еволюція УСДП (1920-1924 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип.ІІ. – Івано-Франківськ, 1999. – С.119-120.
30. Українська соціальна демократія перед реституцією // Діло. – 1928. – 27 вересня. – С.2.
31. ДАЛО, ф.121, оп.2, спр.188, арк.20, 20 зв.
32. Вперід. – 1926. – 1 липня; 1927. – 1 квітня.
33. Koko E. Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy w okresie międzywojennym (1918-1939) //

Ukraińska myśl polityczna w XX wieku. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z.103. – Krakow, 1993. – S.136.

34. ЦДАГОУ, ф.6, оп.1, спр.470, арк.11.
35. Володимир Старосольський. 1878-1942. Записки НТШ. Т.210. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – С.384.
36. ДАЛО, ф.1, оп.51, спр.454, арк.23, 26.
37. Виховуймо робітника-соціаліста! // Вперед. – 1933. – травень. – С.3.
38. Райківський І. Взаємини УСДП і ППС у міжвоєнний період // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ, 1997. – С.190.
39. Archiwum akt nowych w Warszawie, Urząd Wojewodzki we Lwowie. 1920-1939, sygn.18, s.33 zw.
40. Нарада Екзекутиви УСДП // Громадський голос. – 1935. – 7 грудня. – С.7.
41. Підсумки 1-травневих маніфестацій // Робітничий голос. – 1938. – червень. – С.1.
42. Державний архів Івано-Франківської області, ф.2, оп.1, спр.1486, арк.1, 2, 4.
43. Райківський І. Українська соціал-демократична партія (1928-1939 рр.). – Івано-Франківськ, 1995. – С.64, 65.